

már látható és kézzel fogható eredményeket mutat fel. Amíg nyugaton az imperialista hatalmak fegyveres erővel és erőszakkal igyekeznek érvényt szerezni hódító törekvéseinek, addig keleten békes eszközökkel, a népakaratnak megfelelően, népi erőre támaszkodva új rendszer terjeszti ki uralmát egyre nagyobb területekre.

Molotov beszéde világszerte nagy visszhangot keltett. A Szovjetunió ma már olyan helyet foglal el a világpolitikában, hogy nélkülük dönteni és érdekeiket figyelembe nem venni lehetetlen. Épp ezért figyeltek fel mindenütt erre a beszédre. Természetesen minden állam sajtója az illető állampolitikával igyekezett összeegyeztetni a beszédet. Kivételt azok az államok képeztek, melyekről Molotov félreérthetetlenül nyilatkozott. Ezek között szerepelnek Anglia, Törökország, Irán, Északamerika és Japán. Míg Anglia igyekezett átsiklani a neki kellemetlen megjegyzéseket, az USA nem titkolta, hogy a külügyi népbiztos őszinte beszéde nem tetszik neki. Törökország és Irán, melyek az angol-francia szovjetellenes tervekkel kapcsolatban meglehetősen gyanús szerepet játszottak, igyekeztek mentegőzni, de nem valami sikeresen.

Molotov beszédének egyes részleteiből jóslásokba bocsátkozni merész dolog lenne. Egyet azonban nem lehet figyelmen kívül hagyni. A beszéd végén a Szovjetunió külügyi népbiztosa megemlítette, hogy az ország eddigi megnövekedése tagadhatatlanul nagy sikert jelent, de a szocialista állam a jövőben még nagyobb sikereket fog elérni. Ehhez pedig nem szükséges bővebb magyarázat.

Szobotica, 1940. augusztus 19.

Szántó Arpád

Magyar múlt

B e v e z e t é s

Amikor tavaly megindítottuk a **HID- KÖNYVTÁRT**, munkánkban új utakat szeretttünk volna nyitni. Fel akartuk tárni a magyar múltat, úgy, ahogy az a maga történelmi valóságában lejátszódott, minden szépítés és túlzás nélkül. Úgy gondoltuk egyetlen magyarnak sem lesz érdektelen, ha népe történelmének őszinte, tárgyilagos ismertetését olvashatja, ha visszapillantást nyitunk neki a nemzeti múltja és felfedjük azt az igazi történelmet, amit a hivatalos történetírók eddig — beállítottságuknál fogva — elhallgattak.

A magyar sorsról írva, vagy szólva a jelen kérdéseinek tárgyalásánál is elkerülhetetlenek a történelmi hivatkozások és az, aki a múlt eseményeit csak hiányosan, vagy pedig egyáltalában nem ismeri, értetlenül áll ezek előtt. Mindenképen szükséges tehát, hogy amennyire lehet röviden, de főbb vonásaiban vetítsük olvasóink elé a magyar múltat. Nem akarunk folyamatos történelmi munkát adni itt. Csak a magyar történelem, a magyar társadalom fejlődésének egyes döntő

korszakait mutatjuk be. És azt hisszük, hogy ezen az úton sokkal közelebb jutnak olvasóink a magyar jelen megértéséhez.

A világesemények rohamos változása arra birt bennünket, hogy a HID-Könyvtár helyett a Hídlan foglalkozzunk ezzel a kérdéssel, míg a HID-Könyvtár ezen túl az aktuális világeseményeket dolgozza fel.

Nem kezdjük az elején. Már egy kis könyvünk megjelent a magyar jobbágyság kialakulásáról és a jobbágyéletről. A most következő történelmi szakasz ennek a jobbágyságnak társadalmi harcairól és legnagyobb megmozdulásáról, a Dózsa György féle paraszfelkelésről szól.

A folytatásokban közlésre kerülő történelmi tanulmányok tehát szervesen kapcsolódnak a HID-Könyvtár előző számaihoz.

PARASZTFORRADALMAK EURÓPÁBAN

A hűbéri társadalmi rend fejlődő korszakában (amikor még szabad földterületek voltak), ha nehéz is volt a parasztság helyzete, nagyobb összeütközésbe mégsem került uraival. Valamelyes gazdasági lehetőségei mégis csak voltak. A szabad területek elfogyásával, a parasztság röghöz kötésével, de mindenek felett a *pénzgazdálkodás fokozottabb terjedésével* (mely a földesuni terhek és az adók hallatlan megnövekedését vonta maga után) — bár a fogyasztó piac növekszik (városi polgárság fejlődése) és a mezőgazdasági technika javul (átment a váltógazdaságra) — a parasztság mégis az összeroppanás előtt áll.

Az olasz városoknak a Távolkeletet Európával összekötő kereskedelmében és pénzüzleteiben megszülettek az eljövendő, új társadalmi rend, a polgári társadalom első csirái. Még messze vagyunk a nagy ipari forradalmak korától, de a feudális tulajdonviszonyok már szűkké lettek. Csak gátolják a termelőerők fejlődését. A jobbágyság saját bőrén érzi ezeket az ellentéteket. Amíg bírja, igényei csökkentésével és munkája intenzitásának fokozásával védekezik s mikor már ez sem megy tovább, csak egy út marad számára: a forradalom.

Így szántja végig szükségszerűen egész Európát a parasztforradalom vihara. A forradalmár parasztság azonban sem osztályhelyzeténél, sem termelőmunkájának jellegénél fogva nem állhatott olyan kultúrális fokon, hogy képes lett volna forradalma eszmei (ideológiai) tartalmának önálló kialakítására. Ezt azoktól nyerte, akik forradalmiságához legközelebb állottak: az alsó pap-ság keresztény-kommunisztikus törekvésű áramlataitól, kiket az egyház eretneknek bélyegzett. Ezek az eretneknek minden baj forrását az ősi kereszténységtől való eltávolodásban látják. Vissza akarnak térni az igazi kereszténységhez. Elítélik az egyház vagyonosodási törekvéseit, a püspökök gazdagsága és az alsó pap-ság szegénysége közti ellentétet s dicsőítik a régi keresztények egyszerű vagyonszerzését. A parasztság átvette ezt az ideológiát — hozzátette a maga egészen kézenfekvő gazdasági követeléseit.

hez s így jött létre az az egyszerű eszmei tartalom, melytől telítve haláltmegvető bátorsággal szállt szembe elnyomóival.

Az egyház kiátkozza, a világi hatalom pedig tüzzel-vassal irtja ezeket az „eretnkségeket“! Nem a „megtövelyedettek“ lelki üdvét, hanem sokkal inkább saját világi hatalmukat féltik tőlük.

Az eszme, ideológia, tanítások üldözése azonban hiábavalónak bizonyult, mert kiirhatták az eszme képviselőit, de a kigyomlált gondolat újra csak kihajtott a gazdasági viszonyok talajából.

A déjszláv, az olasz, a francia, az angol, a svájci, a cseh, a magyar és német parasztek különböző időben, de egyazon gazdasági szükségessérségtől hajtva kísérlék meg önmaguk felszabadítását. Tényleges sikert csupán a svájci hegyek természeti akadályoktól védett, kemény parasz népének felkelését koronázta. Ennek a svájci parasztköztársaságnak olyan vonzóereje volt Európa elnyomottjaira, hogy például a 16. század elején Németországban támadt, Szegény Konrád néven ismert parasztfelkelésben is erős pártja volt a Svájchoz való csatlakozásnak.

Pedig a svájci parasztek győzelme sem oldotta meg véglegesen társadalmi problémáikat. Kisparaszt-állammá lettek, mely azonban, minthogy valamely magasabb társadalmi formának még nem voltak meg a tehnikai feltételei, lassan visszafejlődött osztálytársadalommá. Tehát tulajdonképen még a győztes svájci forradalom sem jelentett győzelmet.

Aránylag legtisztábban a német parasztforradalmak gazdasági programja maradt ránk. A Bundschuh néven ismert, 1576-ban elfojtott német parasztmozgalom vezére, Niklashauseni Bóheim János „hirdette“, hogy a „niklashauseni istenanya tudósította őt, hogy ezután sem császár, sem fejedelem, sem pápa, sem más papi vagy világi felsőség ne legyen, hanem mindenki egymással testvér és kenyerét mindenki a saját munkájával keresse és senkinek se legyen több, mint a másoknak. Minden kamat, adó vám és más járandóságok, szolgálmányok örökre eltöröltessenek, erdők, vizek, rétek mindenütt felszabadítassanak.“

Hasonló programja volt az 1514-ben, tehát a nagy magyar parasztforradalom évében levert Szegény Konrád néven ismert németországi felkelésnek is. A földek szabaddatételét, az egyházi javak elkobzását, a kamatuzsora eltörlését, a méltánytalan adók és vámok eltörlését és az egész keresztény világ békéjét követelték.

Mind a német, mind a svájci forradalmakról tudomást szerzett vándorló diákok, mesterlegények útján a magyar parasztság is. Okvetlen hatott rá példájuk, sőt táján programjuk is.

OSZTALYTAGOZÓDÁS ÉS JOBBAGYSORS A PARASZT-LAZADÁS KÜSZÖBÉN

A feudális Magyarországnak általunk tárgyalt korszakában népszámlálás és statisztikai adatfelvétel még ismeretlen fogalmak, így csupán a század végén, 1484-ben a felvett adóösszeírás alapján nyerhetünk némi tájékozódást Magyarországnak akkori népességéről, vagyon- és birtokviszonyairól.

Az ország körülbelül 4—5 millió lakosából csupán 11.250 a földesúr. Ezeknek is túlnyomó többsége egyteljes nemes, vagy egészen szegényen élő törpebirtokos. Az ország termőföldjének oroszlánrésze néhány latifundiumos (óriás földbirtokos) család kezén halmozódott fel. Maga Szapolyai János, az ország leggazdagabb, titkon trónra vágyó főnemese (a későbbi János király) az ország tizenketted részének egyedüli birtokosa. Persze az egyház sem maradt el gazdagságban a világiak mögött.

A gazdasági hatalomnak ez a hallatlan összetorlódása politikailag is sorsdöntő tényezővé teszi a nagybirtokosságot. A köznemesség még nagyban hangoztatja a nemesség azonosságának elvét, de a valóságban a nagybirtok hatalma már nemcsak őket, hanem magát a királyt is teljesen sarokba szorította. Jogilag még mindig fennáll a „szabad királyválasztás elve”, a valóságban azonban 30—40 egyházi és világi úr nevezi ki a mindenkori uralkodót. Ővék az országban minden hatalom. Döntő befolyásuk van a király „tanácsára”, mely nélkül az uralkodó semmit sem tehet. A „köznemességet” politikai, bírói és katonai hatalmukkal egyre jobban elnyomják és a törvényhozásban való szerepüket egészen jelentéktelenné teszik.

A közép- és kisbirtokos osztály gazdasági helyzete egyre nyomasztóbb. Birtokai elaprozódtak. A pénzgazdaság pedig számára az eladósodást hozta. Az országgyűlésen állandóak az összecsapások köztük és a nagybirtokosok között, de hatalmi súlyuk kevés ahhoz, hogy törekvéseiknek érvényt szerezzen. Elégedetlenségüket Szapolyai János akarja kihasználni saját céljaira. Bennük látja azt a tömeget, mely mérhetetlen gazdagságának erejével majdan a királyi székbe fogja helyezni. A hatalmát feltő többi főúr természetesen egyöntetűen állást foglal Szapolyai ilyenén politikája ellen.

Hasonló a helyzet az ország másik uralkodó rendjénél, a papságnál is. Az érsekek, püspökök, prépostok, apátok birtoka ebben a korszakban éppen olyan feudális nagybirtok, mint világi osztálytársaiké. A királyok gyakran gyermekeiket neveznek ki magas egyházi méltóságra. (Hunyadi Mátyás király nyolcvés, még, csak nem is magyar unokaöccsét, Estei Hippolit herceget nevezte ki egri püspöknek és esztergomi érseknek.)

A főpapok hadvezéri és politikai tisztségeket töltenek be. Fényűző életükkel szemben áll az alsóbb papság sanyarú sorsa. A lelkészkedő papság részint rossz helyzete, részint alacsony származása következtében megértéssel viseltetik a Jobbágyság panaszai iránt, sőt számos tagja elkeseredetten támadja a fényűző és henyé uraságokat. Viszont a főpapság azzal vádolja az alsó papságot, hogy „gyűlöli és utálja a vallást”.

(Folytatása következik)

Stolte István Miklós

